

Nummer 34, juni 2007

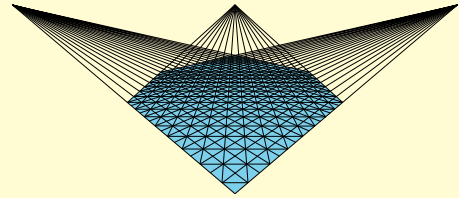
Begraven in Middelburg

De heldhaftige Zeeuwse kaperkapitein Jarry

Archieven Waterschap Zeeuwse Eilanden nog toegankelijker

Nieuwe aanwinst dankzij de Vrienden van het Zeeuws Archief

Adres en openingstijden

Plattegrond van Middelburg (detail), door ingenieur Abraham Zehender, 1739. Uitgegeven bij Covens en Mortier te Amsterdam, 1747. Gravure, gekleurd, 48,3 x 70,5 cm. Zel. Ill. I-1376

Begraafplaatsen in de binnenstad van Middelburg 1607 t/m 1827

- ① Oude of Sint Pieterskerk
- ② Armenhof
- ③ Westkerkhof/Vlissingkerkhof
- ④ Bagijnhof
- ⑤ Oostkerkhof
- ⑥ Koorkerkhof
- ⑦ Auditorium
- ⑧ Nieuwe Kerkhof
- ⑨ Vismarktkerk
- ⑩ Lutherse kerk
- ⑪ Waalse kerk
- ⑫ Joodse begraafplaats (Hoog-Duits)

Niet afgebeeld is de Portugees-Joodse begraafplaats aan de Jodengang buiten de Veste.

Begraven in Middelburg

De namen van 104.000 begravenen in Walcherse steden en dorpen uit de periode 1607-1811 zijn sinds kort te vinden in de genealogische database Zeeuws Archief ISIS. Het merendeel van de doden werd in de jaren 1651-1805 begraven in Middelburg. De stad beschikte in de achttiende eeuw over ten minste dertien begraafplaatsen – in en buiten de kerk – voor alle rangen en standen van de bevolking.

De nieuwe gegevens zijn afkomstig uit de lijsten van begraven personen die als bijlage werden opgenomen bij de rekeningen van de ontvangers van de collaterale successie. Dit was een belasting op boedels uit erfenissen. Om te kunnen vaststellen welke boedels wel of niet belastingplichtig waren, hadden de ontvangers overzichten nodig van alle ter plaatse overledenen. Aan de doodgravers in de stad was opgedragen opgave te doen van de personen die zij hadden begraven. In veel gevallen werd aanvullende informatie opgenomen zoals de datum van overlijden, het adres van de overledene en de

naam van de begraafplaats. In de Middelburgse lijsten werden ook de personen genoemd die tijdens hun dienstverband bij de Verenigde Oostindische Compagnie, de Westindische Compagnie en de Middelburgse Commertie Compagnie waren overleden.

Laatste rustplaats

Voordat in 1828 de algemene begraafplaats aan de Westelijke Oude Havendijk in Middelburg in gebruik werd genomen, werden mensen op diverse plaatsen in de stad begraven. De drie grootste begraafplaatsen waren rond de Oude of Sint Pieterskerk, het Arm(en)hof aan het Noordbolwerk achter het armweeshuis (vanaf 1736) en het West(er)kerkhof- of Vlissingkerkhof (vanaf 1710), gelegen op het Vlissingbolwerk ten zuidwesten van de Vlissingsepoort.

Daarnaast waren er begraafplaatsen bij de Oostkerk (ten noorden van de Verwerijstraat), de Koorkerk, de Wandelkerk ▶

(Auditorium), de Nieuwe Kerk, de Vismarktkerk (ook wel Bachtensgravenhovekerk) aan de Zusterstraat en het Bagijnhof. De Lutheranen, de Waals-gereformeerden en de joden begroeven hun doden in hun eigen kerk of op een eigen begraafplaats.

Rondom de Oude of Sint Pieterskerk werden de meeste doden begraven, zo'n dertig procent van het totaal aantal begravenen van wie in de periode 1651-1805 hun laatste rustplaats werd vermeld. De locatie van dit in 1834 afgebroken kerkgebouw was recht voor het gebouw van het Zeeuws Archief aan het Hofplein.

Ruim 78.000 namen in Middelburg

Voor genealogisch onderzoek zijn de begraaflijsten een belangrijk alternatief voor de in 1940 verloren gegane begraafregisters van de toenmalige Middelburgse kerkgenootschappen. Het totale bestand van ruim 78.000 namen geeft ook de moge-

lijkheid om onderzoek te doen naar het aantal begraven personen per jaar, hun adressen en begraafplaatsen. Uit nader onderzoek blijkt echter dat het werkelijke aantal overleden personen in de stad hoger ligt dan het aantal geregistreerd in de begraaflijsten. Uit de aantallen die bekend zijn over de periode 1748-1810 (met hiaten) wordt duidelijk dat het aantal overledenen in Middelburg 9 tot bijna 40 procent hoger ligt dan de aantallen in de begraaflijsten van de ontvangers van de collaterale successie. Stof voor nader onderzoek!

De begraaflijsten bevinden zich in de acquitten (bijlagen) van de rekeningen van de ontvangers van de collaterale successie van Middelburg in het archief van de Rekenkamer D van Zeeland. Fotokopieën van de lijsten zijn beschikbaar in de studiezaal in de Verzameling Genealogische Afschriften nummers 435-449. Kijk voor de genealogische database Zeeuws Archief ISIS op www.zeeuwengezocht.nl.

De heldhaftige Zeeuwse kaperkapitein Jarry

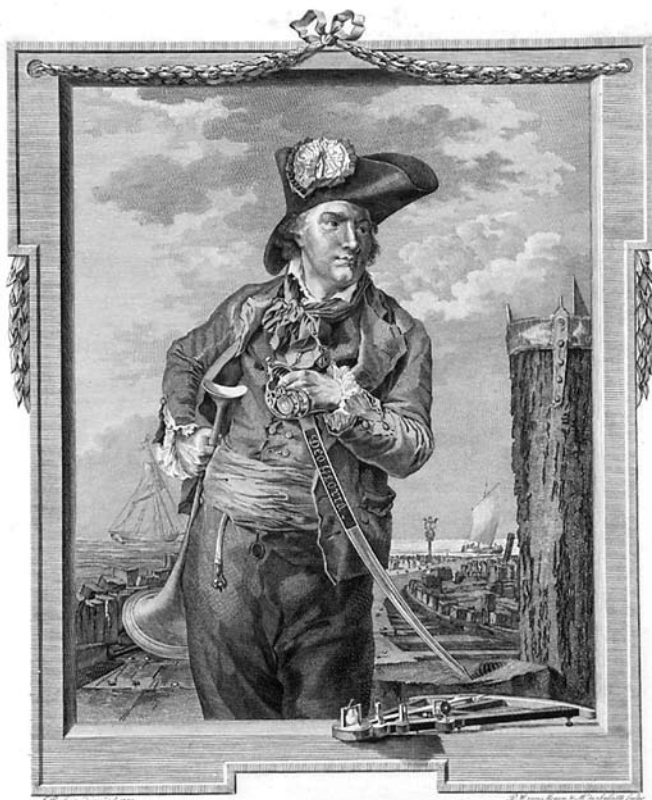
'Ongemeene dapperheit van den Vlissinger kaperkapt. Jarry in het veroveren en uyt het Engelsch convoy sleepen van een koolhaelder', voorstudie en ets door Jan Kobell. Tekening (voorstudie), pen in bruin, grijs gewassen, 14x24,3 cm., Zel. Ill. III-238 Ets, 16x25,5 cm., Zel. Ill. III-239

Expositie Zeeuwse Zeehelden

De expositie Zeeuwse Zeehelden is t/m 5 januari 2008 te zien in het Zeeuws Archief, van maandag t/m vrijdag en de eerste zaterdag van de maand, van 9.00 tot 17.00 uur.

Nicolaas Jarry nam als Zeeuwse kaper deel aan de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784). De Republiek der Verenigde Nederlanden streed toen met Frankrijk tegen de sterke zeemacht Engeland. Het ging de Nederlanders niet goed af, de marine was in de minderheid en de koopvaardij leed daaronder. De economische schade was groot. Jarry en andere Zeeuwse kapers waren lichtpuntjes in de misère: zij brachten de ene na de andere 'prijs' op. De populariteit van de zeehelden was groot, te meer daar kunstenaars hun heldendaden ver-eeuwigden. In de expositie 'Zeeuwse Zeehelden' in het Zeeuws Archief is een ets met voorstudie te zien van één van de dappere daden van kaperkapitein Jarry.

De successen van de Zeeuwse kapers werden bezongen in het 'Kaperslied' van de Zeeuwse dichter Jacobus Bellamy. Van alle kaperschepen noemde hij de Vlissinger 'het baasje', dat 'den schoonsten buit maakt'. Dit was de snelzeilende kotter van de Fransman Nicolaas Jarry die voor de Zeeuwse firma Nortier voer. Eén van zijn heldendaden is hierbij afgebeeld. In het zicht van vijandelijke oorlogsschepen overmeesterde hij op 24 oktober 1782 een Engelse brik geladen met kolen. Hij wist het schip weg te voeren en in veiligheid te brengen, ondanks een achtervolging door twee fregatten en twee kotters uit het Engelse konvooi.

De Fransman Nicolaas Jarry, Zeeuwse kaperkapitein op de snelzeilende kotter de Vlissinger in dienst van de Vlissingse firma Nortier. Ets (detail) door P.W. van Megen en M. de Sallieth, naar J. Perkois. Ets, 35x26 cm. Zel. ill. IV-475

Sporen van zwart krijt

De Rotterdamse kunstenaar Jan Kobell (1756-1833) maakte een ets van de heldhaftige actie van Jarry, waarvan een exemplaar bewaard wordt in de collectie Zelandia Illustrata van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. In de collectie, in beheer bij het Zeeuws Archief, bevindt zich ook de voorstudie voor de ets – een zeldzaamheid, want vaak gingen de voorbereidende tekeningen verloren. De tekening is veel schetsmatiger opgezet, de tekenstijl is los en de golven zijn met een kwastje aangebracht. De achterkant van de tekening

bevat nog steeds de sporen van het zwarte krijt dat de kunstenaar gebruikte om de voorstelling over te zetten naar de etsplaat. De tekening werd op de van etsgrond voorziene koperplaat gelegd en vervolgens voorzichtig 'doorgegriffeld'. Hierbij bleven zwarte krijtlijnen achter op de etsgrond, waarna de tekenaar de voorstelling in grote lijnen gemakkelijk kon overnemen. De ets voorzag hij vervolgens van veel meer details dan de tekening zoals duidelijk te zien is. Bij het tekenen in de etsgrond komt de koperplaat bloot te liggen. In een zuurbad worden deze lijnen uitgebeten. De aldus verkregen etsplaat kan worden geïnk en afgedrukt. De afdruk is een spiegelbeeld van de tekening.

Twee 'smertlyke' dagen

Jarry werd zelf pas vereeuwigd nadat hij het leven had gelaten. Op een noodlottige dag in januari 1783 had hij vijf schepen buitgemaakt, waarvan hij er vier met een zogenaamde 'prijbsbemanning' naar veilige havens stuurde. Het vijfde schip liep vast op de kust. Jarry probeerde het vlot te krijgen, maar werd ontdekt door een Engelse kotter waartegen hij onmiddellijk de wapens opnam. Toen zich daarna nog een Engels fregat in de strijd mengde, begreep de Zeeuwse kaperkapitein dat de overmacht te groot was. Zijn schip was onderbezet vanwege de vier weggezonden prijsbemanningen en hij werd bovendien belemmerd door dertig krijgsgevangenen. Hij liet de vlag strijken ten teken van overgave, maar vanaf de kotter werd toch nog een kanon met schroot afgeschoten. Een stuk schroot boorde zich door Jarry's maag en maakte na twee 'smertlyke' dagen een einde aan zijn leven. Hij had meer dan vijftig schepen op de vijand veroverd. De rederij Nortier schonk hem postuum een eresabel, waarmee hij werd geportretteerd door de Zeeuwse tekenaar Jacob Perkois. Van het portret werd een ets gemaakt, zodat het in grote oplage zijn weg vond naar de Nederlandse bevolking.

Archieven Waterschap Zeeuwse Eilanden nog toegankelijker

Sinds januari is het beheer van de archieven van het Waterschap Zeeuwse Eilanden volledig ondergebracht bij het Zeeuws Archief. Dat betekent dat de bezoekers van het Zeeuws Archief nog gemakkelijker dan voorheen deze archieven kunnen raadplegen. Ook zullen naar verwachting eind 2007 alle archiefbeschrijvingen zijn toegevoegd aan het landelijke zoekstelsel www.archieven.nl.

Drie jaar geleden werden de oude archieven van het Waterschap Zeeuwse Eilanden overgebracht naar de depots van het Zeeuws Archief. Het hoofdkantoor van het waterschap verhuisde in het najaar van 2004 van Goes naar Middelburg. Voor de opslag van de oude polder- en waterschapsarchieven werd plank- en kantoorruimte gehuurd in het Zeeuws Archief.

Archivaris Fop Smit en zijn assistent Daniël Obbink kregen een eigen kamer in het Van de Perrehuis.

Dienstverlening

Na verloop van tijd besloot het waterschapsbestuur een dienstverleningsovereenkomst af te sluiten met het Zeeuws Archief. Het Zeeuws Archief beheert nu de archieven en is daarmee verantwoordelijk voor de materiële verzorging (in welke staat bevindt het archief zich), het logistiek beheer (hoe is het archief uit de depots opvraagbaar) en de dienstverlening (hoe kunnen bezoekers de archieven raadplegen). De overeenkomst ging 1 januari 2007 in, nadat waterschapsarchivaris Smit 1 september 2006 met pensioen was gegaan. ▶

Archiefmedewerker Daniël Obbink, deskundige op het gebied van polder- en waterschapsarchieven in het Zeeuws Archief, in het depot met de kaart die J. Massol in 1762 tekende van de oostkust van Walcheren, van Fort den Haak tot Veere. Archief Polder Walcheren 1511-1870, inv.nr 2312

Watersnoodrampen

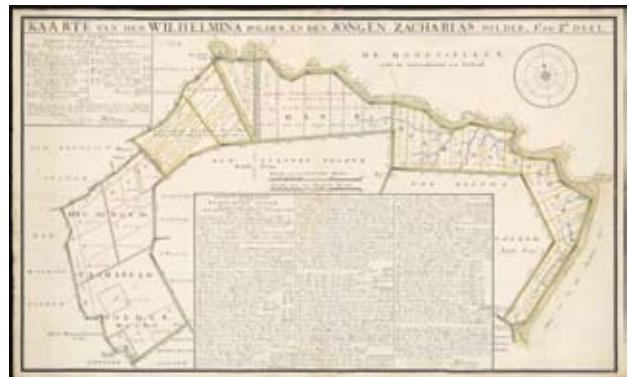
Grote deskundige op het gebied van polder- en waterschapsarchieven is Daniël Obbink, die als gevolg van de overeenkomst medewerker van het Zeeuws Archief is geworden. Hij is bezig met het voorbereiden van de digitalisering van de toegangen met archiefbeschrijvingen van 190 polder- en waterschapsarchieven van Schouwen-Duiveland, Tholen, Noord- en Zuid-Beveland en Walcheren. Eind 2007 zijn de archiefbeschrijvingen doorzoekbaar via de website www.archieven.nl. Obbink verwacht daar veel van: "De polder- en waterschapsarchieven werden nog nooit zo toegankelijk gepresenteerd. Het zoeken wordt straks zoveel eenvoudiger. Ik verwacht dat heel veel onderzoekers, waaronder genealogen, onderwerpen van hun gading zullen vinden. Denk bijvoorbeeld aan het grondbezit van voorouders, boerderijen, waterstanden uit de peilregisters én watersnoodrampen en de inrichting van het Zeeuwse landschap."

Nieuwe aanwinst dankzij de Vrienden van het Zeeuws Archief

Het Zeeuws Archief heeft onlangs een handgetekende kaart van de Wilhelminapolder en de Zachariaspolder bij Hoofdplaat in Zeeuws-Vlaanderen verworven. De kaart is gemaakt in 1778, ná het bedijken van de Jonge Zachariaspolder in 1774 en de Wilhelminapolder in 1776. De makers zijn de ingenieur J.J. de Freijtag en de landmeter D.W.C. Hattinga. De laatste is een telg uit de beroemde landmetersfamilie, die vele honderden kaarten heeft getekend. De manuscriptkaarten waren van militair-strategisch belang of dienden bij lokale waterstaatskwesties en lokale administraties van grondeigendommen en grondgebruik. Ze werden bijvoorbeeld gebruikt als processtuk bij grensgeschillen. Op de aangekochte kaart worden de grootte en de eigenaren van de kavels weergegeven – ongetwijfeld ten behoeve van het bepalen van het geschot (waterschapsbelasting).

De kaart is een aanvulling op de collectie kaarten van Hattinga in het Zeeuws Archief én vult enigszins het hiaat dat is ontstaan in de Tweede Wereldoorlog, toen een grote collectie

kaarten van het Rijksarchief in Zeeland verloren ging. De aanwinst is verworven dankzij de financiële steun van de Stichting Vrienden van het Zeeuws Archief.

Kaart van 'den Wilhelmina Polder en den Jongen Zacharias Polder' in Zeeuws-Vlaanderen, 1e en 2e deel, door ingenieur J.J. de Freijtag en landmeter D.W.C. Hattinga te Hulst, 21 februari 1778. Handschrift, in kleur, 66 x 112 cm. Verzameling Beeld en Geluid, inv.nr 326

Adres en openingstijden

Zeeuws Archief, Hofplein 16, Postbus 70, 4330 AB Middelburg, tel. (0118) 678800, fax (0118) 628094, info@zeeuwsarchief.nl, www.zeeuwsarchief.nl

De studiezaal en de expositieruimte zijn geopend van dinsdag tot en met vrijdag en elke eerste zaterdag van de maand, van 9.00 tot 17.00 uur. De expositieruimte is ook op maandag van 9.00 tot 17.00 uur te bezoeken.

Abonnement Nieuwsbrief

Wilt u deze gratis Nieuwsbrief voortaan als abonnee ontvangen, mail uw adresgegevens dan naar info@zeeuwsarchief.nl onder vermelding: abonnement Nieuwsbrief. U kunt zich via dit mailadres ook afmelden. Hebt u geen e-mail, stuur dan een kaartje naar het Zeeuws Archief met uw aan- of afmelding.